

Štátny slovenský ústredný archív, oddelenie hospodárstva
Banská Štiavnica

Banský komisariát v Spišskej Novej Vsi
1855 - 1862

KNV

V Banskej Štiavnici 1967

Úvod.

Roku 1854 boli dištriktuálne a substitučné banské sudy zrušené a namiesto nich boli zriadené banské kapitanáty a banské komisariáty. 1/

Banské kapitanáty sa stali prvostupňovou banskou vrchnosťou. Pre východné Slovensko bol zriadený Banský kapitanát v Smolníku. Podliehali mu banské komisariáty v troch mestách, v Gelnici, Rožňave a Spišskej Novej Vsi.

Do kompetencie banských komisariátov patrili 2/ :

1/ Záležitosti kutieb, výhradných kutieb a s tým spojené spory.

2/ Predbežné preskúmanie a prerokovanie žiadostí, týkajúcich sa banských údelov, koncesí a iných záležitostí rezervovaných banskému kapitanátu.

3/ Prerokovať odovzdanie pozemkov a vodných oprávnení banským podnikom.

4/ Vymeranie banských polí, vyznačenie a obnovenie ich hraníc s dodatočným schválením banského kapitanátu, k vyznačeniu hraníc starších banských polí, ktorých hranice neboli určené v údelových listinách, bol potrebný predbežný súhlas banského kapitanátu.

5/ Vydávať nariadenia o bezpečnostných opatreniach v takých prípadoch, v ktorých pri banskej prevádzke nastalo alebo mohlo nastať ohrozenie ľudského zdravia, života alebo cudzieho majetku.

6/ Dozerať, aby banskí ťažiar presne plnili banským zákonom uložené povinnosti, aby zachovávali služobné smernice a aby rešpektovali stanov y bratských pokladníc, banských revírov a ťažiarstiev.

7/ Predbežné vyšetrenie záležitostí, ktoré sa týkali trestných a donucovacích opatrení, určených banským zákonom, určenie trestu bolo rezervované banskému kapitanátu.

8/ Vyrubovanie poplatkov za výhradnú kutbu, vyšetrenie správnosti priznania dôchodkovej dane, poplatky za banské miery vyruboval banský kapitanát pri údeloch.

9/ Vyhотовiť si odpisy z kníh údelov, koncesí a ťažiarstiev tých častí, ktoré boli na území pôsobnosti komisariátu. Overené výt'ahy a stránky zo spomenutých kníh mohol dávať len banský kapitanát.

10/ Viest' a opatrovať knihy kutieb, výhradných kutieb, daňových výkazov a mapy banských revírov.

11/ Na základe zozbieraných a preskúmaných údajov zostavené štatistiky posielat' banskému kapitanátu.

Žiadosti týkajúce sa zmien alebo doplnkov v knihách banských ťažiarov, ak dotyčné banské dielo bolo na území pôsobnosti banského komisariátu, sa podávali komisárovi, ktorý ich porovnal so svojimi knihami a s pripomienkami postúpil banskému kapitanátu. Vybavenie sa zapísalo do oboch kníh a komisariát ho odovzdal zainteresovanej stránke.

Vo všetkých záležitostiach, ktoré presahovali kompetenciu banského komisariátu, pôsobil z poverenia banského kapitanátu ako jeho exponovaný orgán. Kapitanátu bol podriadený aj vo veciach osobných a disciplinárnych.

Na výslovnú žiadosť stránky, alebo ak to vyžadovala dôležitosť veci mohol banský kapitán osobne riešiť aj také záležitosti, ktoré patrili do kompetencie komisariátu.

Banský komisariát podával o svojej činnosti správy kapitanátu, ktorý mu zasa posielal svoje rozhodnutia vo forme nariadení.

Banský komisariát v Spišskej Novej Vsi pôsobil v tom istom obvode ako jeho predchodca Substitučný banský súd v Spišskej Novej Vsi. Jeho obvod tvorila severná časť Spišskej župy, 16 spišských miest, Poráč a Vondrišiel /teraz Nálepkovo/ 3/.

Nariadením Ministerstva financií z 1. mája 1859 bol Banský kapitanát preložený zo Smolníka do Košíc, kde začal pôsobiť od 1. júna 1859. To isté nariadenie zrušilo tiež banské komisariáty.4/ Na uľahčenie činnosti Banského kapitanátu v Košiciach boli ustanovení ako jeho exozitúry banskí prísazní a to jeden v Spišskej Novej Vsi pre Spišskú župu a druhý v Rožňave pre oblasť Gemerskej župy.

Povinnosťou exponovaných banských prísazných v zmysle §5., nar. č. 5. nar. č. 157 z 13. septembra 1858. 5/ Bolo informovať nadriadený banský kapitanát na základe kontroly banských podnikov svojho obvodu o ich stave, upozorniť na vyskytujúce sa protizákonné nedostatky, pôsobiť na odstránenie neporiadkov a hroziaceho nebezpečenstva v baniach.

Okrem toho bol banský prísazný povinný aspoň raz do roka navštíviť všetky banské diela, výhradné kutby, úpravne, umelé jazerá a prírodné kanály.

Pri návšteve nasledujúceho roku sa mal presvedčiť, či boli odstránené všetky nedostatky zistené pri minulej kontrole a či sa zachovali všetky úradné nariadenia.

Pri banských podnikoch sa mal presvedčiť, či sú všade dostatočné bezpečnostné opatrenia proti ohrozeniu osôb a majetku. Mal pomocou odborníkov zistiť možnosti zosunu a upozorniť na ne dozorcov a baníkov, hneď mal podľa možností urobiť potrebné opatrenia alebo hlásiť banskému kapitanátu. Mal sa presvedčiť, či sa bane udržujú v prevádzke podľa predpisov banského zákona a revírnych stanov, či sa v baniach, ktoré majú povolenú prestávku ťažby

/Fristung/ udržoval taký stav, aby sa mohol po prestávke v ťažbe pokračovať. Banské diela, ktoré boli v zimných mesiacoch ťažko prístupné a preto boli mimo prevádzky, mal v hlásení uviesť. Mal zistiť, či sa vedú o všetkých baniach riadne mapy, či niektoré samostatné banské diela nie sú v prevádzke bez zodpovedného direktora alebo splnomocnenca. Mal revidovať mzdy zamestnancov a zistiť, či nepracujú v baniach baníci, ktorí opustili niektoré rakúske bane bez riadneho uvoľnenia, či sa riadne vedú knihy mužstva a či v baniach nepracujú deti, ktorých telesnej sile táto práca nezodpovedá. Mal zistiť, či nie sú v prevádzke bane bez riadneho údelu, alebo či si niektorí ťažiarri udelené banské diela bez povolenia nerozšírili. Ďalej sa mal presvedčiť, či sa nevyskytli úrazy, ktoré neboli zahlásené banskému úradu.

Pri vyhradených kutbách si mal predovšetkým všímať, či sa dejú v obvode vyznačených hraníc.

Pri úpravniach, jazerách, kanáloch a iných povrchových dielach mal sa starať, aby nebolo žiadne dielo v prevádzke bez patričného povolenia a zahĺsenia banskému úradu, mal si všímať všetky technické nedostatky a či pri umelých jazerách nehrozí nebezpečie záplavy, ďalej mal vyriešiť, či pre spoločné pužívanie jazier viacerými ťažiarstvami nie sú potrebné úpravy o používaní vody /Teichordnung/.

Pri kontrolných návštevách banských podnikov mal sa starať, aby boli vždy v dobrom stave a zistiť či banskí podnikatelia riadne odvádzajú urburu.

Ak sa vyskytlo počas jeho návštevy niečo, čo si vyžadovalo naliehavý zásah, mal to ešte počas kontroly hlásiť banskému kapitanátu. V prípadoch, keď hrozilo nebezpečie, bol povinný za účasti civilných orgánov urobiť potrebné bezpečnostné opatrenia a potom to hlásiť banskému kapitanátu.

K čestným povinnostiam banského prísazného patrilo poučovať neskúsených drobných ťažiarov a presvedčiť ich, aby sa spíjali do väčších ťažiarstiev. Mal si všímať aj geologické zloženie terénu a výskyt rôznych minerálií a podávať o tom správy.

Banský prísazný si mal viesť podací protokol s vecným a menným indexom. Pri nástupe služby sa mu odovzdali odpisy banských kníh, v ktorých boli zaznačené banské podniky, majitelia, riaditelia alebo splnomocneneci jemu prideleného obvodu, aby mohol podľa inštrukcií robiť do nich dodatočné záznamy, prípadne opravy. 6/

Činnosť banského prísazného v Spišskej Novej Vsi sa skončila roku 1862.

Písomnosti východoslovenských banských komisariátov boli uložené v Obvodnom banskom úrade v Spišskej Novej Vsi, odkiaľ boli roku 1951 prevzaté Ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici. Z nich bol fond Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi vytriedený a hrubo usporiadaný v roku 1959. Protokol, index a spisy z roku 1854 sú vo fonde Substitučného banského súdu v Spišskej Novej Vsi, keďže sa i po zrušení súdu /v júli 1954/ v jeho protokole zapisovali spisy komisariátu. Ku fondu Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi sú pripojené

aj písomnosti exponovaného banského prísažného v Spišskej Novej Vsi, pretože banský prísažný bol právny nástupca komisariátu, vybavoval podobnú agendu ako komisariát a jeho činnosť trvala pomerne krátky čas.

Obsah spisov sa týka kutacích povolení, výhradných kutieb, výkazov o vlastníctve banských mier, výkazov o získaných banských produktoch, priznaní príjmov, príkazov na platenie urbury, žiadosti o prepisy banských dielov, schôdzí ťažiarov, banskopolicajných záležitostí, predaja a kúpi banských podielov, vôbec všetkého, čo vyplývalo z kompetencie banského komisariátu a banského prísažného, ako je to uvedené v tomto úvode.

Spisy Banského komisariátu a banského prísažného v Spišskej Novej Vsi usporiadala v decembri 1966 Mária Lovasová. Knihy usporiadala a inventár vypracovala v decembri 1966 Štefan Chlebo.

SNA, Slovenský banský archív

Poznámky pre úvod.

1/ Reichs - Gesetz - Blatt, r. 1854, č. 172.

2/ Sprievodca po archívnych fondoch ŠSÚA - OH, str. 167 a 168.

3/ Sprievodca..... str. 163.

4/ Reichs - Gesetz - Blatt r. 1859, č. 72.

5/ Reichs - Gesetz Blatt r. 1858, č. 157.

6/ Sprievodca str. 168 a 169. Vid' tiež Dienstes - Instruktion..... vo fonde KNV,

inv. č. 20.

SNA, Slovenský banský archív

I. Úradné knihy.

- | inv. č. | rok |
|---|-------------|
| 1. | 1855 - 1860 |
| Kniha kutacích povolení.
/Schurfbewilligungs Vormerkbuch/.
Nem., pkož. väzba | |
| 2. | 1855 - 1860 |
| Kniha výhradných kutieb.
/Freischurf - Vormerkbuch/.
Nem., pkož. väzba | |
| 3. | |
| Výpisy z knihy výhradných kutieb Banského kapitanátu v Košiciach,
vyhotovené pre expozitúru banského prísažného v Spišskej Novej Vsi.
/10 zošitov/
Nem., brož. | |

II. Pomocné knihy.

4. 1855
Podací protokol Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi.
č. 1 - 864
5. 1856
Podací protokol Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi.
č. 1 - 1004
6. 1857
Podací protokol Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi.
+ index č. 1 - 965
7. 1858
Podací protokol Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi.
+ index č. 1 - 1022
8. 1859
Podací protokol Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi.
+ index č. 1 - 452
9. 1859
Podací protokol a index Banského prisažného v Spišskej Novej Vsi.

č. 1 - 205

10. 1860

Podací protokol a index Banského prisažného v Spišskej Novej Vsi.

č. 1 - 370

11. 1861

Podací protokol a index Banského prisažného v Spišskej Novej Vsi.

č. 1 - 330

12. 1862

Podací protokol a index Banského prisažného v Spišskej Novej Vsi.

13. 1855

Index k podaciemu protokolu Banského komisariátu v Spišskej
Novej Vsi.

14. 1856

Index k podaciemu protokolu Banského komisariátu v Spišskej
Novej Vsi.

III. Spisy.

1. Spisy Banského komisariátu v Spišskej Novej Vsi.

inv. č.	rok	číslo spisov	krabica
15. Spisy.	1855	1 - 857	1 - 2
16. Spisy.	1856	1 - 1003	3 - 4
17. Spisy.	1857	1 - 965	5 - 6
18. Spisy.	1858	1 - 1022 + nečís.	7 - 8
19. Spisy.	1859	1 - 452	9

2. Spisy Banského přísazného v Spišskej Novej Vsi.

20.	1859	3 - 303	10
Spisy.			
21.	1860	1 - 367	10
Spisy.			
22.	1861	4 - 330	11
Spisy.			
23.	1862	1 - 228	12
Spisy.			

SNA, Slovenský banský archív

Obsah.

Úvod

I. Úradné knihy

II. Pomocné knihy

III. Spisy

SNA, Slovenský banský archív

Názov fondu: Banský komisariát v Spišskej Novej Vsi

Značka fondu: KNV

Časový rozsah: 1855 - 1862

Počet inventárnych jednotiek: 23

Počet evidenčných jednotiek: 26

Inventár vypracoval: Štefan Chlebo

Inventár schválil: Jozef Vozár

Počet strán: 9

Stav ku dňu: 7.januára 1967

Prepísala: M. Buzalková

SNA, Slovenský banský archív